

РЕЦЕНЗИЯ

от професор д-р Гергана Кирилова Дачева, СУ „Св.Климент Охридски”
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

област на висше образование 8. Изкуства

професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство

Автор: Людмила Руменова Стоин

Тема: „Н.В.Гогол: символни светове и театрални практики“

Научни ръководители: чл.-кор. проф. дфн Мирослав Дачев, проф. д-р Пенко Господинов

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 129/18.03.26 г. на Ректора на НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов" съм определена за рецензент на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „**Н.В.Гогол: символни светове и театрални практики**” за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство.

Автор на дисертационния труд е Людмила Руменова Стоин – докторант с научни ръководители чл.-кор. проф. дфн Мирослав Дачев и проф. д-р Пенко Господинов.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Людмила Стоин е бакалавър (2010-2014) по актьорство за драматичен театър в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, магистър (2015-2018) по режисура в сценичните изкуства в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Щатен преподавател в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ от 2021 г.

Работи като театрален режисьор и асистент-режисьор в 13 спектакъла в столицата и в страната. Участвала е в програма Еразъм през 2015 г. в Рига.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Изборът на тема отразява интересите на докторантката, свързани с творчеството на Н.В.Гогол в театралната практика, както и с най-важните символи в неговите произведения. Темата е актуална и интересна, а разработката е приносна по отношение на оценката на основните тематични ядра в тълкуването на Гоголевата символика – функцията на гастрономическото, спецификата на персонажите и динамиката на различните системи от вярвания. Правят впечатление доброто структуриране на изследването, стройната и логическа компо-

зиция на текста и изводите, които докторантката извежда, както и познаването на основни концепции в семиотичните теории. Целите и задачите, които си поставя докторантката, показват желание за сериозно и прецизно изследване на проблематиката.

4. Познаване на проблема

Докторантката се е справила отлично със задачите, които си поставя, като подхожда самостоятелно и творчески към избраната проблематика. Людмила Стоин показва знания за теоретичните концепции, свързани със семиотиката и с театъра, както и умения да анализира събрания материал и получените резултати, да съпоставя отделните елементи на анализа и да синтезира направените наблюдения. В работата личи интересът на авторката към избраната проблематика, въпреки че тя е сложна, което намира своя израз в сериозността и задълбочеността на направените проучвания, анализи и изводи.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Работата е в обем от 169 с. и се състои от увод, три глави, заключение, приложения, библиография и приноси (в отделно приложение). В увода са представени обектът и предметът на изследването, както и целите, задачите и методите на събиране и обработка на емпиричния материал.

В първа глава (*Символни светове в творчеството на Н.В.Гогол*), в радела *Семиотичен прочит* се представят теоретичните основи на изследването на основния обект в дисертационния труд; разглеждат се задълбочено и с разбиране най-важните понятия, които се отнасят пряко към темата и са ключови за пълноценното възприемане на изследването: символът и неговото значение. Людмила Стоин избира за своя отправна точка символния модус като смислова мъглявина според Умберто Еко. Тя не назовава вече познат свят, а създава условията за неговото познаване. В този смисъл според Еко алегиите и метафорите не са символи. Макар да имат преносно значение, то подлежи на конвенция и е вече установено. Символът е неизчерпаем източник на значения. Тази концепция според Людмила Стоин позволява продуктивно да се анализира творчеството на Гогол и да се откриват нови смисли. Докторантката показва умение да обобщава и да прави критически обзор на съществуващите изследвания по темата, както и да осмисля теоретично съществени понятия в областта на семиотиката.

Както съвсем правилно отбелязва докторантката понятието символ е тясно свързано с понятието интерпретация, по което диалогизират от дълго време специалистите от различни научни области. Авторката поставя акцент върху дискусията между деконструктивистката

позиция на Дж. Хилис Милър и консервативната позиция на М. Х. Ейбрамз. Милър разглежда интерпретацията като безкраен процес на разкриване на множество значения, скрити в текста. Това прави невъзможно окончателното фиксиране на смисъла. Казано с други думи, интерпретацията е безкраен процес на тълкуване на смисъла. Ейбрамз търси диалог между авторските намерения и възприемането на текста. Умберто Еко посочва трета възможност за тълкуване, което се занимава с намерението на текста. Именно този подход е използван в настоящата дисертация. Людмила Стоин е последовател на концепцията за отворения текст, който дава възможност за интерпретация при всеки следващ прочит от страна на читателя.

В рамките на теоретичните концепции за символа и неговото тълкуване изследването би спечелило още повече, ако се разгледат по-изчерпателно постановките за символа от гледната точка на единия от „бащите на семиотиката“ Ч.С.Пърс.

В раздела *Гастрономическото в творчеството на Н.В.Гогол* дисертантката прави преглед на основните символни елементи на храната в различни произведения на Гогол, като използва за теоретична рамка изследванията на Бахтин за карнавализацията. Акцентира се както на биографичния момент, свързан с автора, така и на назоваването на персонажите като тяхна характеристика и средство за идентификация. По темата, свързана с храненето като ритуал, следва да се акцентира и върху теоретичните концепции на Р.Барт, които, както и тези на Бахтин, са основополагащи за подобно изследване. Това, разбира се, е препоръка с оглед на следващи изследвания и публикуване на настоящия дисертационен труд, което бих препоръчала в бъдеще.

В своя задълбочен и сериозен анализ на символите в творчеството на Гогол докторантката е разграничила основните проблеми, които са кодирани в символиката на храненето като един от основните символи, като подробно разглежда отделни сцени и отделни персонажи, които са свързани с характеристиката на времето и особеностите на манталитета на тогавашното общество. Анализите отвеждат до извода, че чрез моделите и ритуалите на храненето Гогол изгражда своя специфичен начин на кодиране на текста.

В раздела *Карнавалът, фолклорът и християнските традиции в творчеството на Н.В.Гогол* Людмила Стоин акцентира върху оригиналния подход на Гогол да трансформира културните кодове и така да изгражда една полифонична реалност, където християнското и суеверното, фолклорното и каноничното, високото и ниското, свещеното и профанното, реалното и фантастичното се смесват, за да изградят авторското послание. Въз основа на задълбочените анализи и аргументирани разсъждения дисертантката достига до извода, че „всяка връзка между карнавала, християнството и фолклора е толкова динамична, напрегната

и едновременно с това пълноценна, че би могла да роди нови символни светове, които допълват разбирането за Гоголевата вселена“. Смятам, че в разсъжденията по темата за фолклора биха могли да се посочат и някои интересни наблюдения на Фрейзър в „Златната клонка“.

Спирам се по-подробно на тази глава в качеството ми на специалист по семиотика и мога напълно убедено да твърдя, че Людмила Стоин се е справила отлично с теоретичната основа на своята разработка, като е проявила задълбоченост, целенасоченост, познаване на семиотичния начин на мислене и неговото прилагане в областта на сложната Гоголева поетика. Проявила е самостоятелност в анализирането на концепциите и е извела конкретни изводи, свързани с целите и задачите на изследването.

Във втора глава (*Емпирично изследване на прилаганите театрални практики при работа с Н.В.Гогол*) дисертантката се връща към театъра, каквато е и целта на изследването – да се открие и анализира приложението на символните знаци, разгледани в предходната глава, в театралната практика. Целта е постигната с прилагането на поредица интервюта, проведени с утвърдени и активни професионалисти в сферата на театъра. Прецизно и коректно са формулирани въпроси, позволяващи да се навлезе в дълбочина и обширно да се коментира обекта на изследване – творчеството на Н.В.Гогол. Людмила Стоин избира тази методика на изследване, за да може проучи опита на действащи творци от различни сфери на театралната практика. Дисертантката избира по-широк спектър от театрални професии, за да анализира различните гледни точки и да синтезира цялостната театрална практика. Заради спецификата на различните творчески професии са изготвени три интервюта с различни въпроси. В тях участват режисьори, сценаристи и актьори – Борис Далчев, Юлияна Войкова-Найман, Здравко Митков, Мартин Киселов, Стелиан Радев, Дамян Тенев.

В трета глава (*Анализ на интервютата*) са представени мненията на интервюираните театрални специалисти по темата за религиозното, фолклорното, гастрономическото, карнавалното и тяхната интерпретация в театъра. Напълно очаквано интервютата разкриват допълващи се и диаметрално противоположни мнения. Всяка гледна точка, всеки творчески подход представя специфичната интерпретация на театралните специалисти по отношение на Гоголевия светоглед. Някои мнения диалогизират помежду си, други съвпадат, доста си противостоят, което прави възможно една и съща творба на Гогол да бъде погледната и поставена различно на театралната сцена. Всичко това е интересно и полезно за публиката, която всеки път получава различна интерпретация на дълбинните пластове на символите при

Гогол, свързани с карнавалното, гастрономическото, фолклорното, християнското и езическото, които се преплитат, за да създадат калейдоскопичния свят на автора.

Людмила Стоин предлага като метод и самонаблюдението, като в центъра на анализа стои процесът по създаването на представлението „Дневникът на един луд“ по повестта „Записки на един луд“ на Гогол, разгледан като продължение на предходното изследване на Гоголевите мотиви. Водещата тема в режисьорския замисъл е подмяната на действителността, разгледана не като болестно състояние, а като универсален човешки механизъм за самосъхранение. Фокусът е насочен към двойствеността на реалността. По този начин се оформя решението да се изградят два свята. Това обуславя цялостната визия на представлението.

Проведеното самонаблюдение е интересно, тъй като показва механизма на прилагане на теоретичните ѝ възгледи на практика при създаването на собствен театрален продукт. Това също е принос на изследването.

В заключителната част на дисертацията се систематизират основните изводи от изследването. Людмила Стоин доказва своята хипотеза, изложена в първа глава на дисертационния труд, с аргументи от теоретично и практико-приложно естество. В съвременната театрална действителност наистина е необходимо семиотичното мислене както при създаването на театрални постановки, така и при възприемането и интерпретирането им. За мен би било изключително интересно Людмила Стоин да погледне в следващите си изследвания и от гледната точка на възприемателя (зрителя), за да се разбере още по-добре специфичното кодиране от страна на автора.

Приложенията представят картини и снимки от театрални представления, които обогатяват и визуално разсъжденията за символите в творчеството на Н.В.Гогол и тяхното практическо приложение в театралните представления.

Библиографските единици, които са посочени, са 54, като в работата личи, че са използвани, цитирани и анализирани за целите на изследването.

Приносите, които Людмила Стоин е посочила, са четири - формулиране на нова концепция за гротеската при Гогол като словесна, а не телесна деформация; систематизиране на ролята на храната като символен и сюжетен елемент в творчеството на Гогол; аналитично проследяване на механизма, чрез който сакралното въвежда демоничното; установяване на продуктивна връзка между теоретичния анализ и сценичната практика. Смятам, че са формулирани коректно и съответстват на поставени цели.

Публикациите са три и отговарят като точки на приетите национални минимални изисквания за ОНС „доктор“.

В заключение смятам, че докторантката Людмила Стоин е изпълнила отлично изследователските задачи, които си е поставила. Подходила е със самостоятелност и задълбоченост към избраната тема, изложила е старателно своите разсъждения и анализи върху наблюдавания обект, направила е сериозни и целенасочени изводи. Авторката пише с разбиране и сериозност, умее да структурира отлично текста и убедително защитава тезите си. Работата е приносна и обогатява изследванията по темата у нас, като допълва интерпретацията на символната система в Гоголевото творчество и предлага нов съвременен поглед към него.

6. Автореферат

Авторефератът представя в по-съкратен вид разработката, но е напълно изчерпателен и представя работата без пропуски в съдържателен план. Отговаря изцяло на ЗРАСРБ и на Правилника и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научноприложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в театралната науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Людмила Стоин притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения, като демонстрира качества за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Людмила Стоин в област на висше образование 8. Изкуства, професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство.

16.04.2026 г.

Рецензент:

(проф. д-р Гергана Дачева)